

Същност на стопанския риск

Всяка предприемаческа дейност е свързана с риск. Това налага да се разкриват източниците, причините и формите на неговото проявление, за да се търсят методи за оценка на риска и начини за неговото предотвратяване или намаляване.

Стопанският риск е особено характерен за началния етап на предприемаческата дейност, когато все още опитът е малък. Но да рискуват се налага и на бизнесмени с голям професионален опит, т.е. на всеки, който се занимава със стопанска дейност. Рискът многократно нараства в условия на нестабилност, непостоянство на средата, в която се осъществява стопанската дейност.

Пазарът и пазарните отношения предполагат, преди всичко, икономическа свобода в поведението. Свободата на един предприемач е съпроводена със свободата на други предприемачи, които имат възможността да купуват или да не купуват неговата продукция, да предлагат свои цени, да диктуват свои условия по сделката. Следователно, за икономическата свобода се плаща. Напълно естествено е всеки предприемач да търси в сделката своята изгода. Но изгодата за едни може да бъде в ущърб на други. Задачата на разумния предприемач не е в това да търси дейност с предварително предвидими резултати, т.е. дейност без риск, защото при такъв подход може да остане в страни или извън бизнеса. Целта е да се чувства риска, да се оценява неговата степен и да не се излиза извън допустимите предели. Това формулира много важно правило в поведението на предприемача – *“да не се бяга от риска, а да се предвижда, при стремеж той да се намалява до възможно най-ниско ниво”*.

В икономическата теория и практика няма разработени общоприети теоретични положения за стопанския риск. В редица страни е натрупан опит в рисковото предприемачество, съпроводен нагледно с примери за процъфтяване и крах, подем и банкрут в зависимост от поведението, а и понякога от късмета в реална обстановка на риск. Съществуват предприемачески дейности, при които рискът се поддава на разчети, преценка и в които методите за определяне степента на риска са разработени и теоретически, и практически. Това е, преди всичко, застраховката на имущество, здраве и живот. При техните разчети се използва проверен с десетилетия математически модел.

Застрахователният риск се отнася предимно до обекта. Той не се намира в пряка зависимост от вида на дейността. При оценка на предприемаческия риск ние се интересуваме не от съдбата на целия обект, а от степента на опасност и потенциалния ущърб в условията на конкретна сделка и съпровождащите я видове дейности. Затова предприемачът е принуден да изучава риска, възникващ в производството, при закупуване на суровините, продажбата на готовата продукция и при всички останали видове дейности. Той се интересува не просто от компенсацията на загубите, а от тяхното предотвратяване, което е нещо различно.

Рискът обикновено е свързан с конкретна *рискова ситуация*. Затова той и възниква тогава, когато решението се изработва в условията на неопределеност и изборът се прави между няколко трудно съпоставими варианти. При тези условия се налага да се оценява, макар и интуитивно, вероятността за постигане на зададения резултат и възможността за евентуален неуспех. Характерно е, че рисковата ситуация в стопанската практика по един или друг начин е свързана със собствеността и печалбата, с възможността тя да не бъде реализирана. Самият факт за наличието на собственост служи като подбудител за рискови ситуации, защото хората най-много се опасяват от загубата на имущество, парични средства, здраве и живот.

Рискът като понятие означава *заплаха*, опасност от възникването на ущърб в най-широкия смисъл на тази дума.

Под *стопански (предприемачески) риск* се разбира риск, възникващ при всякакви видове дейност, свързани с производство на продукция, стоки, услуги, тяхната реализация, стоково-парични и финансови операции, търговия, реализиране на социално-икономически и научни проекти. Поради тази причина стопанският риск е явление, признак, свойство на дейността, а

не само понятие. Затова предприемаческият риск се характеризира като опасност от потенциално възможна, вероятна загуба на ресурси или доходи в сравнение с варианта, разчетен за рационално използване на ресурсите. Но освен с качествена характеристика, стопанският риск е свързан и с конкретни количествени измерения.

Практически, след като рискът е опасност от загуба на ресурси и доход, то съществува количествена мярка, определяна с *абсолютно* (в натурално или стойностно изражение) и *относително ниво на загубите*.

В абсолютно изражение рискът може да се измерва с величината на възможните загуби във физическо или парично изражение, ако видът на дадена загуба се поддава на измерване в такава форма.

В относително изражение рискът се определя като величина на възможните загуби, отнесени към някаква база. За такава база е най-удобно да се приема:

- а) или имущественото състояние на предприемача;
- б) или общите разходи на ресурси за даден вид предприемаческа дейност;
- в) или очаквания доход от предприемачеството.

В качеството на база за определяне относителната величина на риска, приложена за предприятие, е целесъобразно да се приемат стойностите на основните и оборотните средства на предприятието или набелязаните сумарни разходи за даден вид предприемаческа дейност, или разчетната печалба. Базовите показатели, използвани за сравнение, се наричат разчетни или очаквани показатели за печалбата, разходите, резултатите. Тези показатели се определят при разработването на бизнес-плана, в процеса на технико-икономическата обосновка, анализа на предприемаческия проект, сделката.

Като собствени загуби се приемат намаляване на печалбата, дохода в сравнение с очакваните величини. Предприемаческите загуби са, преди всичко, случайно, непредвидено намаляване на предприемаческата печалба. Именно, с размера на такива загуби се характеризира степента на риска. Следователно, анализът на риска е свързан, преди всичко, с изучаване на причините за възможните загуби.